

PRINOS POZNAVANJU GOSPODARSTVA OTOKA MOLATA OD 18. DO POČETKA 20. STOLJEĆA

Dr. sc. Šime PERIČIĆ
Sukošan – Zadar

UDK 338 (497.5 Molat) "17–19"
Pregledni članak

Primljeno: 30. XII. 2009.

U ovom radu autor prikazuje razvoj gospodarstva otoka Molata u razdoblju od 18. do početka 20. stoljeća. Slabo poznavanje problema potaklo ga je na njegovo istraživanje. Ovdje iznosi samo neke manje poznate ili dosad nepoznate podatke iz gospodarskog života triju otočkih naselja. Tako je upotpunio dosadašnja saznanja, čime je slika tog problema postala jasnijom. Riječ je o dosad nepoznatim brojčanim podacima o pučanstvu, zemljoradnji, pomorstvu i drugim činjenicama vezanim za tu problematiku.

Ključne riječi: *otok Molat, gospodarstvo, 18. – 20. st.*

Zahvaljujući maru Josipa Basiolija i Amosa Rube Filipija zna se gotovo sve o kretanju broja pučanstva i ribolovu otoka Molata u prošlosti, daljoj i bližoj.¹ Jednako tako je Damir Magaš učinio znanim razvitak nekih drugih gospodarskih djelatnosti ondašnjeg pučanstva,² što je značajan prilog poznavanju života na tom otoku.

Međutim, kako to biva, ni time nije sve rečeno glede njegova gospodarstva uopće. Svakome je nešto promaklo, pri čemu je ključan razlog tome svakako nedostatak izvornih podataka. To nas je ponukalo na određeno istraživanje koje je dalo skromne rezultate. Stoga ovom prigodom iznosimo samo neke manje znane ili dosad nepoznate činjenice iz gospodarskog života triju otočkih naselja: Molata, Brgulja i Zapuntela. Ovim kanimo tek upotpuniti dosadašnja saznanja kako bi slika tog problema postala jasnijom. Zapravo, bit će riječi o nepoznatim brojčanim podacima o pučanstvu, zemljoradnji, pomorstvu i drugim u svezi s tim.

---

¹ Amos-Rube FILIPI, "Kretanje broja stanovnika zadarskog otočja", *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, sv. 6-7, Zagreb, 1960., 139 – 143; Josip BASIOLI, "Sporovi oko ribolova na Kornatskom otočju", *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, 20, Zadar, 1973., 269 – 302; Isti, "Ribarstvo na zadarskom otočju u prošlosti", *Zbornik Zadarsko otočje*, Zadar, 1974., 485 – 520.

² Damir MAGAŠ, "Molat. Prilog geografskim istraživanjima u zadarskoj regiji", *Radovi Zavoda za povijesne znanosti JAZU u Zadru*, sv. 27-28, 1981., 355 – 420.

I.

Prije svega evo nekoliko dosad nepoznatih pokazatelja o pučanstvu otoka tijekom stoljeća. Filipi je iznio broj stanovnika pojedinog otočkog naselja od 1527. godina nadalje, ali u tome ima dosta praznina. Pronađeni su i objelodanjeni neki dotad nepoznati podatci o tome. Tako se zna da je 1748. god. na otoku obitavalo oko 500 stanovnika (Molat 221, Brgulje 133, Zapuntel 57) smještenih u 88 kuća, a jedanaest godina potom 570 stanovnika u stotinjak obitelji: to znači da su obitelji bivale prilično brojne.³ Ipak, to je bila relativno slaba naseljenost, kako je to isticao i jedan mjerodavni mletački pisac.⁴ Godine 1797., u trenutku pada Mletačke Republike, na otoku je zabilježena nazočnost 578 stanovnika, što je bio priličan porast u otprilike pedeset godina.⁵ Začudo, devet godina potom ondje je bilo samo 492 žitelja u 101 kući, a 1814. godine pak gotovo jednako toliko.⁶ Ovi podatci svjedoče o velikoj oscilaciji pučanstva na otoku u to doba i maloj napućenosti u odnosu na njegovu površinu. K tome, oni svjedoče da je naselje Molat uvijek bilo daleko najnapućenije, što mu je potom priskrbilo status upravnog središta otoka.

U sljedećim desetljećima to se nije bitnije mijenjalo. Kako se potom kretao broj stanovnika otoka do početka druge polovine 19. stoljeća, najbolje pokazuje sljedeća tabela:⁷

<i>Godina</i>	<i>Stanovnika</i>
1822.	402
1825.	438
1830.	704
1847.	656
1856.	661

Iz ovih brojki očita je oscilacija broja stanovnika na otoku u tom razdoblju. Prouzročili su je različiti razlozi, u prvom redu oskudica, glad i bolesti. No ipak je nazočan porast ondašnjeg pučanstva, kao uostalom svugdje u Dalmaciji. Začuđuje pak

---

³ Državni arhiv u Zadru (DAZD), Spisi obitelji Lantana, svež. 28, pozicija 2.

⁴ G. FORMALEONI, *Topografia veneta*, I, Mleci, 1786., 182.

⁵ Šime PERIČIĆ, "Statistički podaci o proizvodnji na zadarskom području god. 1803. – 1804.", *Acta historico-oeconomica*, 20, Zagreb, 1993., 123.

⁶ Znanstvena knjižnica u Zadru, Ms. br. 146; DAZD, *Miscellanea*, svež. 8, poz. y, l., 9.

⁷ DAZD, *Razni spisi Namjesništva*, svež. 21, br. 12125; Spisi Okružnog poglavarstva u Zadru (SOPZ), svež. 100, br. 849; svež. 215, br. 2319. Jedan putnik je 1855. zabilježio ondje oko 630 stanovnika (DAZD, Spisi obitelji Zanchi, kut. 7, Sindacato di Selve).

neobjašnjeni porast koji je uslijedio 1830. godine. Moguće je da se pak radilo o omaški pri pisanju. Djelomično svjedočanstvo o prirodnom prirastu ondašnjeg pučanstva pruža izvorni podatak iz 1826. godine. Naime, tada je u Molatu bilo rođeno 12, a umrle se tri osobe; u Brguljama i Zapuntelu rođeno je 11, a umrlo po dvije osobe.⁸ Nismo pronašli slične podatke za kasnije godine.

Demografski podatci već su objavljeni u djelu Mirka Korenčića, pa ih ovdje nije potrebno navoditi. Dostatno je reći da je u sva tri naselja broj stanovnika bio u blagom porastu. Više od brojčanih podataka kazuju vijesti o teškom življenju pučanstva otoka u to doba. Treba reći da je ono trpjelo oskudicu i glad. To se, koliko se zna, najteže odrazilo u drugoj polovini 19. stoljeća, kada se ondje od gladovanja znalo i umirati.⁹ Naime, zna se da je početkom 1878. god. veliku glad trpjelo nekih 270 osoba na otoku, a još 50-ak u nešto blažem obliku.¹⁰ Gladni su se održavali na životu bevandom i bobicama smreke. Vlast im je priskakala u pomoć s nešto novca ili živežnih namirnica. Slično se ponovilo dvije godine potom. Tada je zapisano “*da u Brguljim vlada od nekoliko zemana taki glad da mnoge obitelji rane se, a da preživu travam i smrićom*”.¹¹ Još pogubnije stanje uslijedilo je u veljači i ožujku 1880. godine, kada “*strahovito gladuje 57 osoba u Brguljama*”,¹² koje su preživjele ishranom “*travom i smrićom bez kruha i soli*”, kako stoji u izvoru. Određena pomoć vlasti donekle je utajivala glad mnogih, ali je i pored toga bivalo smrtnih slučajeva. A to nisu bili usamljeni slučajevi. Stoga nije čudo što su još početkom 20. stoljeća mnogi Molačani potražili spas u Zadru, gdje su obavljali neke službe i obrte.¹³ A bilo je također onih koji su iseljavali u Ameriku i drugdje.

II.

Najveći dio otoka oduvijek je bio pokriven pašnjacima s niskim raslinjem i grmljem. Stoga je udio oranica i vrtova bivao tome razmjernan. Kako su se upotrebljavale njegove korisne površine tijekom 19. stoljeća, najbolje svjedoče brojke iz dviju godina. Naime, sedamdesetih je godina površina vrtova na otoku bila neznatna, oranica nešto veća, a vinograda s maslinama prilična (302 jutra), dok je najviše bilo zemlje pokriveno pašnjacima (1674 jutara).¹⁴ Niske šume su se rasprostirale na 3110 jutara. Do kraja toga

⁸ DAZD, SOPZ, svež. 25, br. 6488.

⁹ Dinko FORETIĆ, “Društvene prilike u Dalmaciji od polovice XIX. stoljeća do Prvog svjetskog rata”, *Zbornik o hrvatskom narodnom preporodu u Dalmaciji i Istri*, Zagreb, 1969., 49.

¹⁰ DAZD, Miscellanea, svež. 148, poz. 2, 1., 72 – 73, 82.

¹¹ Isto, 1., 87.

¹² Isto, poz. 3, 1., 32, 48.

¹³ *Il Popolo*, 1, Zadar, 1907., br. 6.

¹⁴ DAZD, Spisi obitelji Alberti, svež. II, br. 40. Godine 1851. Molat je raspolagao s 2760, a Zapuntel i Brgulje zajedno s 1721 jutrom korisnih površina (Isto, br. 45). Jutro = 5754 m².

stoljeća kultivirano je preko 300 hektara, odnosno 12 % od ukupne površine otoka.¹⁵ Kako su se kretale te površine, najbolje pokazuju podaci iz 1900. godine.¹⁶ Tada je naime na otoku bilo 104 ha oranica, 3,5 ha vrtova, 185 ha vinograda i 1858 hektara pašnjaka. Zacijelo su u pašnjake uvrštene i šume, kojih je stvarno ondje bilo.

Iste podatke donosi L. Marčić u međuraću, uključujući i podatak za šume (403 ha) i neplodno tlo otoka (25 ha).¹⁷ Iz njih se vidi da su vrtovi postali prilično prostrani, dok su površine maslinika izostavljene, valjda zato što su masline sađene po vinovoj lozi. Pašnjaci su još uvijek pokrivali najveći dio otoka.

O agrarnim odnosima na otoku zna se dosta. Naime, zakupnici otoka (obitelji Ponte, Lantana, Abelić, Španić i dr.) od kolona ubiru određenu kvotu plodova zemlje. Najčešće je to bila 1/4. Malo je seljaka imalo dostatno zemlje. Oni su također tijekom 19. st. bili dužni mjesnoj Crkvi podavati vino (Molaćani 30, a Brguljani i Zapuntelci zajedno 10 barila).¹⁸ Slično je bivalo sve do izvršenja agrarne reforme tridesetih godina 20. stoljeća.

Manje se znade o tome da se Molaćani još u doba mletačke uprave Dalmacijom nisu mirili s velikim davanjima plodova (dominikala) feudalnim gospodarima. Naime, 1737. su ih pokušali uskraćivati, kao i koloni drugih zadarskih otoka, da bi pet godina potom nastojali od mletačkih vlasti ishoditi davanje crkvene desetine,¹⁹ dakle manju daću. Slično se zbilo i 1797., prilikom propasti Mletačke Republike, ali ni tada nisu polučili očekivane rezultate. Ni novije doba nije bilo pošteđeno otpora ondašnjih kolona spram njihovih gospodara. Tako su 1875. god. kmetovi obitelji Abelić nastojali uskratim uobičajenih dohodaka ublažiti svoj nezavidan položaj. Ovaj put nisu izostali rezultati. Naime, da bi smirio svoje kmetove, posjednik je pristao sniziti jednu daću. Spor je riješen kompromisno; smanjen je samo dohodak grožđa od 1/5 na 1/7.²⁰ Time, naravno, nije riješen problem niti su davanja, gledajući općenito, bitno umanjena. Štoviše, početkom 20. stoljeća na otoku je *“nastala preakutno socijalno-agrarna kriza koja može dovesti do nedoglednih posljedica”*, rečeno je u Dalmatinskom saboru.²¹ Ona je potrajala nekoliko godina, a nastavljena u međuraću.

---

¹⁵ D. MAGAŠ, “Molat. Prilog geografskim istraživanjima”, 407.

¹⁶ *Općinski rječnik. XIV Dalmacija*, Beč, 1908., 85; Lucijan MARČIĆ, “Zadarska i šibenska ostrva”, *Naselja i poreklo stanovništva*, knj. 26, Beograd, 1930., 547.

¹⁷ L. MARČIĆ, “Zadarska i šibenska ostrva”, 547.

¹⁸ DAZD, Spisi obitelji Zanchi, kut, 7, Sindacato di Salve.

¹⁹ DAZD, Spisi generalnog providura G. Boldù (1744.), knj. IV, 1., 100 – 101; D. FORETIĆ, “Društvene prilike u Dalmaciji”, 49; Stijepo OBAD, “Politika Narodne i Autonomaske stranke prema agrarnom pitanju u Dalmaciji”, *Dalmacija 1870.*, Zadar, 1972., str. 61; *Brzopisna izvoješća 41. zasjedanja Pokrajinskoga sabora dalmatinskoga*, Zadar, 1907., 1004 – 1005.

²⁰ D. FORETIĆ, “Društvene prilike u Dalmaciji”, 49; S. OBAD, “Politika Narodne i Autonomaske stranke”, 61.

²¹ *Brzopisna izvoješća 41. zasjedanja Pokrajinskoga sabora dalmatinskoga*, 1004 – 1005.

Naravno, poljodjelska je proizvodnja bivala primjerena svemu tome. Već u 18. st. otok postaje eminentno vinogradarski,²² što ostaje sve do početka 20. stoljeća. To nam potvrđuje i nekoliko brojčanih podataka o toj proizvodnji.

Naime, prvi podatci o poljodjelskoj proizvodnji na otoku potječu iz 1804. godine. Prema izjavama glavara obitelji, tada je u Molatu napravljeno 300 barila vina, 30 barila rakije i 120 kvarti raznog žita, a u Brguljama (zajedno s Zapuntelom) pak 205 barila vina, 6 barila rakije te samo 12 kvarti žita, odnosno 4 kvarte raznog povrća.²³ Dakle, na čitavom je otoku te godine proizvedeno najmanje 505 barila vina (jer koloni zasigurno nisu iskazivali prave količine svojim gospodarima i župnicima). Sredinom toga stoljeća, kako navodi mjerodavni suvremenik, tamošnje pučanstvo je prosječno proizvodilo do 6200 barila vina, od čega je najveći dio (5000 barila) otpadao na naselje Molat. Začudo, zabilježio je samo jedno barilo maslinova ulja, koje je opet proizvelo pučanstvo navedenog naselja. Nadalje, Molaćani su prosječno dobivali žita za tri mjeseca prehrane, dok su Brgulje i Zapuntel proizvodili 50 do 60 kvarti žita te nešto leće i povrća. Jedino su stanovnici prvoga naselja uzgajali male količine krumpira.²⁴ Konkretno, 1854. god. čitav je otok proizveo 2318 emera vina, 628 mecena žita i 39 mecena povrća, dok količine ubranog voća i maslina jedva zaslužuju spomen.²⁵ Taj izvor također kazuje da je prethodnih godina otok redovito proizvodio 3200, a 1855. god. pak samo 1860 emera vina. Ovako slab urod uzrokovala je suša i pojava luga na vinovoj lozi.

Naravno, slično je bivalo i sljedećih desetljeća. U međuraću se na otoku proizvodilo do 800 hl vina, 300 kvintala raznog žita i neznatna količina maslinova ulja.²⁶ Tako drastičan pad proizvodnje vina uzrokovala je filoksera koja je napala otočku lozu potkraj 19. stoljeća, kada i vinograde ostalog dijela sjeverne Dalmacije. Zapravo je 1900. god. 186 ha otočkih vinograda još uvijek bilo filokserično, jer se američka loza u malom matičnjaku na otoku uzgajala vrlo sporo.²⁷ To je, dakako, uzrokovalo sporo ozdravljenje odnosno obnovu ondašnjih vinograda. Naspram tomu, zamjetan je znatan porast uroda žita na otoku.

Premda je u 17. st. otočanima zabranjeno držanje blaga, osim onog rabljenog za oranje, ipak je ondje u sljedećim stoljećima stočarenje predstavljalo značajnu granu gospodarstva.²⁸ Kako je rečeno, otok su najvećim dijelom pokrivali pašnjaci s niskim

---

²² DAZD, Spisi obitelji Lantana, svež. 8, poz. 1, 1., 100.

²³ Š. PERIČIĆ, "Statistički podaci", prilog IV. Barilo je iznosilo 64,5, a kvarta pak 83,3 litre.

²⁴ DAZD, Spisi obitelji Zanchi, kut. 7, Sindacati di Selve.

²⁵ DAZD, Spisi Registrature (SR), 1855., VIII/3 A, br. 183 (11129). Emer je zapremao 56,6 litara.

²⁶ L. MARČIĆ, "Zadarska i šibenska ostrva", 550.

²⁷ Rudolf KRALJEVIĆ, *Vinogradarski slom i demografski rasap u južnoj Hrvatskoj u osvjet XX. stoljeća*, Split, 1994., 181, 187.

²⁸ D. MAGAŠ, "Molat. Prilog geografskim istraživanjima", 376 – 377.

grmljem, pogodnim za ispašu i uzgoj sitne stoke, napose ovaca. Zna se da je sredinom 18. st. ondje napasano do 950 glava sitna zuba, oko 150 goveda i 30-ak magaraca.²⁹ Oraćih volova bivalo je tada samo nekoliko desetina. Kako se pak kretao broj glava stoke tijekom 19. stoljeća, zorno pokazuje sljedeća statistička tabela:³⁰

<i>Vrsta stoke</i>	<i>1804.</i>	<i>1806.</i>	<i>1830.</i>	<i>1847.</i>	<i>1856.</i>	<i>1900.</i>
sitna stoka	700	600	715	1663	1528	1451
goveda	40	32	172	94	127	55
magarci	20	34			40	
svinja	49		60	36	47	113

Iz ovih brojki, doista sporadičnih godina, vidi se da je stočarstvo otoka bilo najrazvijenije sredinom 19. stoljeća, od kada je počelo opadati, valjda uslijed nekih stočnih pošasti i nemara pučanstva. Treba reći da je tada na otoku uzgajan priličan broj koza, koje su do kraja stoljeća gotovo nestale. Opaža se i sve veći broj uzgajanih svinja. Marčić za međuraće zapravo navodi stanje stoke na otoku iz 1900. godine,³¹ a ne ono koje se ondje tada stvarno nalazilo. Poznato je da je početkom 19. st. na otoku dobivano najmanje 283 libre vune i 693 libre sira godišnje, kako je zabilježeno 1804. godine.³² Stotinjak godina poslije ondje je dobivano 200 kg vune i 12 kvintala dobrog sira godišnje.³³ Sira je znalo biti više negoli je trebalo potrošnji otočkog pučanstva, pa su viškovi prodavani izvan otoka.

Nekad je, čini se, na otoku pčelarstvo bilo dobro razvijeno pa potom zapušteno. Tijekom 19. st. ono je jedva životarilo. Naime, zna se da je 1828. god. na otoku bilo 15 (11 njih pripada Ivanu Petroviću iz Zapuntela), a sljedeće pak samo 12 košnica.³⁴ Sredinom toga stoljeća samo se jedna obitelj u Molatu bavila pčelarenjem. Nismo pronašli podataka o poznijem zanimanju Molaćana tom djelatnošću, pa se može pretpostaviti da je ona bila sasvim zanemarena.

---

²⁹ Isto, 408; DAZD, Spisi obitelji Lantana, svež. 28, poz. 2.

³⁰ Š. PERIČIĆ, "Statistički podaci", prilog IV; Znanstvena knjižnica u Zadru, Ms br. 146; DAZD, Razni spisi Namjesništva, svež. 21, br. 12125; SOPZ, svež. 42/II, br. 2937; svež. 100, br. 849; svež. 215, br. 2319; Frano IVANIŠEVIĆ, *Statistika 1910.*, Split, 1910., prilog A.

³¹ L. MARČIĆ, "Zadarska i šibenska ostrva", 550.

³² Š. PERIČIĆ, "Statistički podaci", prilog IV. Libra je iznosila 0,45 kg.

³³ L. MARČIĆ, "Zadarska i šibenska ostrva", 550.

³⁴ DAZD, SOPZ, svež. 42, br. 1150.

III.

Prirodno je što je ribolov imao značajnu ulogu u životu otočkog pučanstva, napose u ranijoj prošlosti. Međutim, to se ne može reći i za novije doba. To ne znači da ga je ono sasvim zapostavilo. Malobrojni podatci pokazuju da ipak nije bilo tako.

Naime, izvor iz sredine 19. st. kazuje da su Molaćani raspolagali s četiri trate. Najviše se riba lovila u svrhu podmirivanja potreba vlastitih obitelji. Nadalje, tada je u Brguljama zabilježena jedna trata, dok su dvije obitelji iz Zapuntela ribolov obavljale malim mrežama.³⁵ No, pored male plave ribe ondašnji su ribari znali loviti škombre i polande. Viškovi ulova bivali su soljeni ili prodavani izvan otoka. Taj ribolov obavljan je sa šest gajeta. Nakon toga uslijedio je još skromniji ribolov tamošnjeg pučanstva. To svjedoči činjenica da su 1880. god. Molaćani raspolagali sa samo dvije ribarske brodice, čiji broj je do kraja toga stoljeća porastao na 24 takve plovne jedinice.³⁶ To pokazuje barem približno stanje ribarstva otočana toga doba.

Prvih godina 20. stoljeća molatski ribolov doživio je određeni napredak. Kako je on stvarno izgledao, dijelom svjedoči popis ribolovnih sredstava kojima je raspolagalo otočko pučanstvo pred Prvi svjetski rat. Donosimo ih svrstane u tabelu:³⁷

Naselje	Brodica	Tona	Ribara	Trata	Srdelara	Bugvara	Poponica	Polandara	Šklatarata	Šabaka
Molat	24	70	80	1	96	100	150	18	110	1
Zapuntel	3	11	10		24	20	32			4
Brgulje	5	14	15	1		22	25			1
Ukupno	32	95	105	2	120	142	207	18	110	6

Sudeći po ovome, i tada se ribolovom najviše bavilo pučanstvo naselja Molata. Inače je svo pučanstvo otoka raspolagalo prilično velikim brojem brodice i ribolovnog pribora. Može se pretpostaviti da je i učinak stotinjak ribara bio tome razmjern. Nisu pak poznate količine godišnjeg ulova. Zna se da je u međuraću ondje lovljeno 30 kvintala razne ribe svake godine.³⁸ A to je, uvjereni smo, jedva dostajalo potrebama domaćeg pučanstva.

³⁵ DAZD, Spisi obitelji Zanchi, kut. 7, Sindacato di Selve.

³⁶ Oliver FIJO, "Pomorstvo zadarsko-šibenske regije u drugoj polovici XIX. stoljeća", *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, 1, Zagreb, 1954., 262 – 263.

³⁷ Ivan PAŠTROVIĆ, *Ribarski kalendar za 1913. godinu*, Trst, 1913., 176 – 177. Više o tome vidi kod Magaša. Spomenuti ćemo da su 1894. Brguljani imali 28, Molaćani 4, a Zapuntelci 1 ribarsku brodicu.

³⁸ L. MARČIĆ, "Zadarska i šibenska ostrva", 550.

IV.

Izuzev uobičajene i neophodne kućne radinosti, ondje preradba nije bila razvijena u značajnijoj mjeri. Stoga ćemo iznijeti neke nepoznate pojedinosti glede preradbe.

Svakako je spomena vrijedna činjenica da je 1806. god. na otoku bilo 30 ručnih žrvnjeva i 11 krušnih peći, dakako najviše u naselju Molat.³⁹ To je gotovo u cijelosti zadovoljavalo potrebe mljevenja i pripreve kruha čitavog pučanstva. Sudeći po nekim poznijim vijestima, ondje ni onda nije bilo obrtništva. Zanimljiva je činjenica da je 1874. god. posjednik Petar Abelić s Hvara doveo neke ljude poradi poučavanja njegovih kolona sakupljanju ružmarinova lišća. U jednom trenutku tim poslom bavilo se čak 50 osoba. Ta akcija je proširena i na iskorištavanje ubranog lišća. Naime, jednom se u novinama spominje postojanje “tvornice za izvarivanje ružmarina” u Molatu. Pod time se svakako podrazumijevala nekakva radionica.⁴⁰ Isti izvor kazuje da se ondje spravlja “žganica” izvrsne kakvoće. Na žalost, taj pothvat nije urodio željenim učinkom pa je ubrzo bio sasvim napušten i zanemaren.

V.

Pomorstvo i trgovina otoka bili su oduvijek nerazdvojni. Njegovo pučanstvo prvoj djelatnosti nije, začudo, pridavalo veću pozornost premda se to moglo očekivati.

Tijekom 18. st. otočani raspoložu s dvadesetak malih plovnih jedinica, leuta i gajeta. One su im služile za prijevoz ljudi i tereta, najdalje do Zadra, ali isto tako i za povremeni ribolov. Najviše ih je pripadalo naselju Molat. Na početku 19. st. otočani imaju 15 gajeta i 8 leuta. U Molatu je bilo pet profesionalnih mornara odnosno pomoraca.⁴¹ Desetak godina potom (1819.) oni raspoložu s 20 raznih brodica (Molat 14, Brgulje 3, Zapuntel 3). Najveći brod, od 7 tona nosivosti, pripadao je Ivi Matešiću.⁴² Godine 1822. otočani raspoložu s 14, 1825. god. s 25 (Molat 16), 1830. pak s 27 brodica (Molat 16, Zapuntel 8, Brgulje 3).⁴³ Sredinom stoljeća uslijedio je pad toga broja. Naime, 1847. je zabilježeno postojanje 26 (Molat 20, Brgulje i Zapuntel 6), a 1856. god. pak 21 plovne jedinice (Molat 16, Zapuntel 4, Brgulje 1). Drugi izvor iz 1855. kaže da su tada stanovnici Molata raspolagali s jednom bracerom, 16 gajeta i 3

---

³⁹ Znanstvena knjižnica u Zadru, Ms br. 146.

⁴⁰ Znanstvena knjižnica u Zadru, Ms br. 52, poz. 1874, 1., 59; *Gospodarski list dalmatinski*, 4, Zadar, 1875., br. 2 i 19.

⁴¹ Znanstvena knjižnica u Zadru, Ms br. 146.

⁴² DAZD, Spisi obitelji Lantana, svež. 12, Popis brodova zadarskih otoka.

⁴³ DAZD, SOPZ, svež. 6, br. 351; svež. 25, br. 535; svež. 42, br. 2937; svež. 100, br. 849; Razni spisi Namjesništva, svež. 21, br. 12125.

leuta, a oni Zapuntela sa 6 gajeta. Po njemu Brguljani nisu imali brodice.⁴⁴ Začudo, potonji spominje u Molatu postojanje malog škvera i najmanje dva kalafata. Kao prije, tako su i tada ondašnje brodice uglavnom rabljene za ribolov ili plovidbu do Zadra.

Druga polovina toga stoljeća nije bitnije izmijenila to stanje, jer je ono dugo ostalo na toj razini. Stoga brodarstvo i nije imalo veće značenje za život pučanstva.⁴⁵ Tek 1894. god. Brguljani posjeduju dva broda male obalne plovidbe s ukupno 12 tona nosivosti i 4 člana posade; u Molatu su postojale 3, a u Brguljama 5 neoznačenih brodice.⁴⁶ Četiri godine potom zabilježeno je postojanje jedne bracere u Molatu, koja je obavljala malu obalnu plovidbu. Bila je to bracera “Nicolò”, vlasništvo Marijana Baričevića, s dva člana posade.⁴⁷ O kasnijem razvoju pomorstva otoka, napose u međuraću, opširno je izvijestio D. Magaš u spomenutom radu. Mi ćemo tek spomenuti da je 1934. god. Dominik Matić iz Brgulja bio vlasnikom nekakvog brodarsko-pomorskog poduzeća oslobođenog javnih nameta.⁴⁸ Drugih pojedinosti o tome nismo našli pa nije moguće ustvrditi o čemu se tu zapravo radilo.

Da je otok bio vinorodan još u 18. stoljeću, svjedoči i činjenica da su tada ondje znali dolaziti dubrovački brodari u svrhu kupovine vina: radilo se o njegovoj određenoj količini prodavanoj u Molatu i Brguljama.⁴⁹ Tim brodarima je to bilo usputno. Zacijelo se radilo o dobroj kakvoći toga proizvoda kad su ga kupovali izbirljivi Dubrovčani. Dakako, bilo je trgovanja i na samom otoku u svrhu namirivanja potreba njegovog pučanstva. Tako je sredinom 19. st. u Molatu bilo čak 6 dućana mješovite robe. Neko se vrijeme ondje prodavala “ruzmarinovica”,⁵⁰ zacijelo ružmarinovo ulje izvlačeno ondje tih godina. Za kupovinu nekih artikala moralo se odlaziti u Zadar. To se činilo vrlo često, napose od 1893. godine kada je Molat dobio parobrodarsku vezu s njim. Između dvaju svjetskih ratova Molaćani su prodavali manje količine ovčjeg sira dobre kakvoće. Neki stanovnici Zapuntela prodavali su vapno sve do Trsta.⁵¹ Na taj su način otočani stjecali skromne, ali obiteljima dobrodošle prilode.

---

⁴⁴ DAZD, SOPZ, svež. 215, br. 2319; Spisi obitelji Zanchi, kut. 7, Sindacato di Selve.

⁴⁵ O. FIJO, “Pomorstvo zadarsko-šibenske regije”, 262 – 263.

⁴⁶ *Annuario marittimo za 1894.*, Trst, 1895., LXVIII – LXIX.

⁴⁷ Archivio di Stato – Trst, Spisi Pomorske vlade, busta 271.

⁴⁸ DAZD, Spisi Lučkog ureda Sale, 1934., br. 934.

⁴⁹ Mirko DEANOVIĆ, “Putovanje po Jadranu u XVIII. stoljeću”, *Naše more*, 3, Dubrovnik, 1956., br. 1, 47.

⁵⁰ *Gospodarski list dalmatinski*, 4, 1875., br. 2.

⁵¹ L. MARČIĆ, “Zadarska i šibenska ostrva”, 547, 549.

VI.

Na žalost, zadrugarstvo nije na otoku uhvatilo dublji korijen. Nije jasno zbog kojih razloga. Zna se jedino da je u ožujku 1907. god. u Molatu utemeljena Ribarska zadruga s neograničenim jamstvom. U početku je ona imala 27 članova,⁵² koji su bili prilično aktivni. Da je bilo tako, svjedoče izneseni podatci o broju ribarskih brodova, ribara i ribolovnih sredstava kojima je otok raspolagao pred Prvi svjetski rat. Dapače, već sljedeće godine ona je bila učlanjena u Zadružni savez u Splitu.⁵³ Njeni su članovi, poput drugih na zadarskom otočju, tada obavljali zajednički ljetni ribolov tratama. Drugih sličnih udruga tada ondje nije bilo. Bolje stanje glede toga bilo je u međuraću.

Na kraju treba reći kako netom iznijeto daje makar naslutiti da se pučanstvo otoka Molata u novije doba najviše zanimalo poljodjelstvom i ribolovom, dok je prerada ostala u povojima. To je razlog, držimo, što ono nikada nije dostiglo značajniji životni standard i društvenu nadgradnju. Najbolje se to uočava ako se njegov gospodarski život i dostignuti standard usporede, recimo, s onim obližnjih otoka Iža i Silbe. Ovo je tek prilog toj problematici temeljen na rijetkim, sporadičnim izvorima, koji može korisno poslužiti pri izradi sveobuhvatnog prikaza života na otoku u daljoj i bližoj prošlosti.

---

⁵² Stijepo OBAD, *Dalmatinsko selo u prošlosti*, Split, 1990., 70; Tereza GANZA-ARAS, "Pokušaj kapitalističke preobrazbe sela i zadružni pokret u austrijskoj Dalmaciji od razdoblja liberalizma do 1918. godine", *Radovi Instituta za hrvatsku povijest*, 19, Zagreb, 1986., 159.

⁵³ T. GANZA-ARAS, "Pokušaj kapitalističke preobrazbe", 164, bilj. 116.

PRILOG I.

BROJ STANOVNIKA PO NASELJIMA OTOKA

Naselje	1797.	1806.			1822.		
	stanovnika	kuća	obitelji	stanovnika	kuća	obitelji	stanovnika
Molat	250	60	58	283	50	52	235
Brgulje	132	26	22	109	19	19	90
Zapuntel	96	15	14	100	15	16	77

Naselje	1830.			1847.			1854.		
	kuća	obitelji	stanovnika	kuća	obitelji	stanovnika	kuća	obitelji	stanovnika
Molat	75	47	279	66	80	350	75	75	393
Brgulje	48	36	195	49	55	2661	26	30	57
Zapuntel	91	37	2302				25	23	70

Izvor: DAZD, Spisi Dvorske komisije, XV, br. 2220; Spisi Okružnog poglavarstva u Zadru, svež. 6, br. 351; svež. 25, br. 575; svež. 100, br. 849; svež. 203, br. 6214; Razni spisi Namjesništva, svež. 21, br. 12125.

1. Zajedno sa Zapuntelom
2. Zajedno s Istom

PRILOG II.

POLJODJELSKA PROIZVODNJA OTOKA 1854. GODINE

Vrsta proizvoda	Mjera	Zapuntel	Brgulje	Molat	Ukupno
Žitarice	mesen	208	100	260	568
Povrće	"	18	13	8	39
Voće	stot. funti	1		2	3
Maslinovo ulje	"	1	1	2	4
Vino	emera	618	546	1160	2324

Izvor: DAZD, SR, 1855, VIII/3 A, br. 183.

PRILOG III.

KRETANJE BROJA STOKE NA OTOKU PO NASELJIMA

Vrsta stoke	1748.			1759.			1804.		
	Molat	Brgulje	Zapuntel	Molat	Brgulje	Zapuntel	Molat	Brgulje	Zapuntel
sitna	200	140	190	450	160	142	400	195	145
goveda	70	33	21	74	42	34	26	8	6
magarci	6	3	7	12	4	14	16	/	4
svinje							40	2	7

Vrsta stoke	1822.			1830.			1847.		
	Molat	Brgulje	Zapuntel	Molat	Brgulje	Zapuntel	Molat	Brgulje	Zapuntel
sitna	500	460	400	160	404	151	1247	9161	
goveda	24	12	12	35	136	1	51	432	
magarci	12	/	/	1	/	/	/	/	
svinje	/	/	/	21	28	11	31	253	

Vrsta stoke	1854.			1856.			1900.		
	Molat	Brgulje	Zapuntel	Molat	Brgulje	Zapuntel	Molat	Brgulje	Zapuntel
sitna	1002	286	426	931	213	384	800	167	651
goveda	111	38	28	84	23	17	32	21	33
magarci	23	9	10	20	10	11	/	/	/
svinje	36	10	4	36	7	4	62	25	51

Izvor: DAZD, Spisi obitelji Lantana, svež. XII; Politički spisi vrhovništva u Zadru, svež. 65, br. 296; Spisi Okružnog poglavarstva u Zadru, svež. 6, br. 351; svež. 25, br. 575; svež. 100, br. 849; svež. 203, br. 6214; Razni spisi Namjesništva, svež. 21, br. 12125; F. IVANIŠEVIĆ, *Statistika 1910.*, prilog A.

1. Zajedno sa Zapuntelom.
2. Zajedno sa Zapuntelom.
3. Zajedno sa Zapuntelom.
4. 1854. godine u Molatu su zabilježena 2 konja.

Šime Peričić

CONTRIBUTION TO THE KNOWLEDGE OF ECONOMY
OF THE ISLAND OF MOLAT FROM THE 18th TO THE EARLY 20th CENTURY

Summary

This paper deals with the development of economy on the island of Molat in recent times. Poor knowledge of the problem encouraged the author to carry out his own research. Only some minor and unknown fragments from the economic life of the three settlements are presented here. Thus previous knowledge has been completed and the picture of the problem has become clearer. Actually, the previously unknown statistical data on the population, agriculture, shipping and other related activities are shown in this paper.

Key words: island of Molat, economy, 18th – 20th c.